

*Р. Ю. Булгаков
Україна, Одеса, ОНУ ім. І. Мечникова*

**МУЛЬТИКУЛЬТУРНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНІЙ
ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: ПОСТАНОВКА
ПРОБЛЕМИ**

В епоху глобалізації спостерігається тенденція більшості країн до відкритості й взаєморозумінню в рамках мультикультуралізму толерантного ставлення до різноманіття культур як одного з найцінніших елементів світової, європейської й загальноукраїнської культурної спадщини. У нормативно-правових документах ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи останнього десятиліття, Законі України «Про освіту», Концепції національного виховання, Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI ст., основна увага приділяється конструктивному вирішенню стратегічного завдання — навчити підрастаюче покоління ухвалювати культурне різноманіття націй і етносів, жити разом без конфліктів і війн. Система української вищої професійно-педагогічної освіти, перебуваючи сьогодні в пошуку оптимальної й ефективної інтеграції в європейський освітній простір, реалізує завдання гармонічного міжцивілізаційного розвитку на основі ідеалів справедливості й рівноправності, забезпечення толерантного співіснування більших і малих етносів, що представляють різні культури. Потреба в мультикультурній освіті та вихованні молоді як інструменті й принципі освітньої діяльності обумовлює виділення в стандартах вищої професійної освіти третього покоління завдання формування нових інтегративних якостей майбутніх фахівців професійних і загальнокультурних компетенцій і компетентностей, необхідних для життєдіяльності в мультикультурному у суспільстві, що сприяють стиранню міжетнічних меж і зняттю міжнаціональних упереджень.

У вищих навчальних закладах навчаються студенти різних країн, культур і національностей. Нерідко усередині багатонаціональних студентських груп спостерігаються випадки неповажного, часом конфліктного ставлення до культурних відмінностей один одного. У вихованні молодого покоління, здатного й готового толерантно ставитися до проявів іншого бачення світу й способу життя, що вміє продуктивно брати участь у міжкультурній взаємодії в умовах складних соціальних відносин сучасного суспільства, більший потенціал має дисципліна «Іноземна мова». Іноземна мова вивчається у всіх середніх та вищих навчальних закладах і є обов'язковою навчальною дисципліною, що сприяє рішенню завдань гармонійного розвитку особистості. Знання іноземної мови в умовах глобалізації інтеграційних суспільних процесів і міжнародної мобільності допомагає молодим фахівцям вести професійну діяльність в іншомовному середовищі, здійснювати продуктивний діалог із представниками іншомовних культур, установлювати конструктивні зв'язки із зарубіжними партнерами.

У зв'язку з інтеграційними процесами в усьому світі ведуться дослідження з наступних напрямків: полікультурного виховання (О. А. Абрамова, А. Н. Джури́нський, О. М. Жукова, Ю. А. Карягина, Л. Р. Садькі́ва, Н. Н. Уш-нурцева й ін.); полікультурної освіти (О. В. Араке́лян, Н. І. Баскакова, Ю. С. Давидова, Г. Ж. Даутова, М. Н. Кузь-мін, З. А. Малькова й ін.); міжкультурного навчання (Н. І. Алмазова, Л. Г. Ведені́на, О. Ф. Сиромясова й ін.); крос-культурної освіти (Т. А. Косолапова, Н. В. Лебедєва, Р. Г. Рошупкин і ін.); формування етнічної толерантності (А. А. Васильєва, У. Г. Гімалієв, В. М. Золотухин, Е. Г. Непочатий, П. В. Степанов і ін.). Значний інтерес для нашого дослідження представляють праці вчених з мультикультурного виховання й освіти підростаючого покоління (М. А. Боузн, А. Н. Джури́нський, Р. Х. Кузнецова, Н. В. Неверова, Г. В. Палаткіна, С. Ф. Петрова, С. А. Ушакін, А. В. Шафікова й ін.); формування

мультикультурної компетентності студентів (А. А. Джалалова, І. С. Лунюшкіна); оптимізації навчання іноземним мовам (І. Л. Бим, Н. Д. Гальскова, Н. І. Гез, І. А. Зим-ня, С. Ю. Ніколаєва. Є. І. Пассов, Г. В. Роговий, В. В. Сафонова і ін. Проведений нами аналіз наукових досліджень показав, що в науці відсутня єдність позицій вчених щодо розуміння й тлумачення сутності категорії «мультикультурний підхід», яка відсутня в тезаурусі української педагогіки. Проблема мультикультурного підходу у професійно-педагогічній підготовці сучасного вчителя іноземної мови до сьогодні не ставала предметом наукової рефлексії, залишаючись недостатньо вивченою. Натомість, актуальність її дослідження обумовлена наступними протиріччями: між потребою українського суспільства в молодих людях, що володіють розвинутою мультикультурною компетентністю, і невідповідним до цієї потреби реальним рівнем її сформованості у випускників шкіл; значним потенціалом дисципліни «Іноземна мова» і недостатньою розробленістю педагогічних умов її реалізації в мультикультурному середовищі навчання й виховання студентів — майбутніх учителів; між потребою сучасної української школи у вчителів іноземної мови як активних суб'єктів та організаторах мультикультурної освіти й виховання підростаючих поколінь та невідповідністю їхньої професійно-педагогічної підготовки до реалізації цих завдань. Аналіз наукової літератури показує, що культура — це складне міждисциплінарне, загальнометодологічне поняття. Насамперед, термін «культура» (від лат. *Cultura* - оброблення, виховання, розвиток) позначає загальнолюдську культуру — історично певний рівень розвитку суспільства, творчих сил і здатностей людини, виражений у типах і формах організації життя й діяльності людей, у їхніх взаєминах, а також у створюваних ними матеріальних і духовних цінностях. Також під словом «культура» розуміють локальну культуру, тобто культуру конкретного, історично певного суспільства. У процесі розвитку

людства виникають різноманітні локальні культури, кожна з яких має свої специфічні особливості. Це пояснюється відмінностями в географічних і соціально-історичних умовах існування країн і народів. Особливе місце серед локальних культур займають етнічні й національні культури, створювані окремими народами, націями. У середині національних культур виділяються субкультури — це культури окремих демографічних або соціальних прошарків і груп населення, що втілюють у собі відмінності способу життя, мислення й поведінки порівняно з загальнонаціональними культурними нормами.

Термін «мультикультура» (multi-culture) тлумачиться в перекладі з англійської мови як культура, що складається з безлічі культур. При характеристиці даного поняття ми опиралися на твердження Дж. Бзнкаса, що мультикультура є ідея, що відбиває існування в суспільстві різних культур (расових, етнічних) і соціальних груп, з урахуванням того, що для всіх різноманітних культур і груп створюються рівні умови існування й розвитку.

Іноземна мова є основною й найважливішим засобом міжкультурного спілкування, даючи можливість особистості вступити в загальнолюдський мультикультурний простір, почувати себе повноправним учасником загальносвітового культурного процесу. У процесі навчання іноземної мови студенти знайомляться з мовним етикетом (вітання, знайомство, прохання, вибачення, дяка, прощання і т.д.). Будучи учасниками спілкування й співтворчості, вони засвоюють культурно-етнічні норми поведінки, правила й норми мовного етикету, властиві культурним носіям (уміння слухати співрозмовника, бути ввічливим, тактовним, толерантним, доброзичливим, уміння співчувати, співпереживати й т.д.). У процесі навчання іноземної мови здійснюється реалізація культурологічного аспекту професійної освіти майбутнього вчителя іноземної мови, оскільки особлива увага приділяється таким темам, як «Визначні пам'ятки», «Національний характер і менталітет», «Традиції й звичаї», «Видатні люди», «Система освіти», «Література країни

досліджуваної мови», «Політико-адміністративне обладнання», «Екологічні проблеми» і т.д. Аналіз загальнолюдських цінностей у ході вивчення культурологічного матеріалу сприяє формуванню гуманістичного світогляду, готовності до вирішення проблем, пов'язаних з подоланням криз цивілізації, милосердям, толерантністю, збереженням природного середовища й культурної спадщини. Потенціал дисципліни «Іноземна мова» у мультикультурному вихованні майбутнього вчителя іноземної мови проявляється в змісті навчального матеріалу. На навчальних заняттях зачіпаються й обговорюються актуальні теми й пекучі питання (проблеми особистісних взаємин, міжкультурних контактів, расової й етнічної дискримінації, сучасної родини, толерантності й взаєморозуміння, виховання підростаючого покоління, культурної спадщини, добродійності, екологічні проблеми й ін.), які дають можливість формувати їх моральний вигляд, співвідносити їхні погляди, світогляд з нормами суспільної моралі в рамках мультикультурності, долати забобони і дискримінаційні стереотипи.

У процесі навчання перекладу майбутні вчителі іноземної мови, будучи «трансляторами» іншої мовної й культурної спадщини, долучаються до професійної етики фахівця: підвищується рівень їх культури мови, розширюється лінгвістичний кругозір, розвивається вміння налагоджувати міжкультурні зв'язки й представляти свою країну й культуру на міжнародних зустрічах, конференціях, симпозіумах. За даними проведеного експерименту на масиві студентів факультету РГФ ОНУ ім. І.І. Мечникова під керівництвом О.С. Цокур доведено, що мультикультурна освіта й виховання вчителя іноземної мови - це аспект цілісного процесу їхньої професійної соціалізації, спрямований на формування їх здатності й готовності до активного життя й продуктивної професійно-педагогічної діяльності в мультикультурному і полілінгвальному середовищі, інтеграції у світове співтовариство, толерантного ставлення до

інших культур, позитивної взаємодії із представниками різних культур, національностей, рас, вірувань, соціальних груп. Мультикультурна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови — це інтегративне новоутворення його особистості як професіонала в сфері налагодження позитивної взаємодії із представниками різних культур, для якого характерна наявність системи мультикультурних знань, а також відповідних якостей: толерантність, емпатія, безконфліктність, мотивація до позитивного співробітництва із представниками різних культур, національностей, рас, вірувань, соціальних груп, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до особливостей інших культур і їх представників. Компонентами мультикультурної компетентності вчителя іноземної мови, які формувалися під час теоретичного навчання і впродовж педагогічної практики в різних типах шкіл, є наступні: особистісний (толерантність, емпатія, безконфліктність); мотиваційно-ціннісний (мотивація до позитивного співробітництва із представниками різних культур, позитивне емоційно-ціннісне відношення до особливостей інших культур і їх представникам); когнітивний (мультикультурні знання); діяльнісний (мульти культури і вміння й навички, досвід позитивної взаємодії із представниками різних культур).

1. Banks ./ *Multiethnic education: Theory and practice (2nd ed.)*. - Newton, MA: Allyn & Bacon, 1988.

2. Цокур О.С. *Модернізація професійно-педагогічного образования в США: анализ инновационных проектов //Адаптаційні можливості дітей та молоді: матеріали міжн. наук.-практ. конф., 18 вересня 2008р. - Одеса, 2008. - С. 492-497.*

Література